

Sto deset godina Osnovne škole Šijana u Puli

Autorica iznosi rezultate projekta Povijesne grupe OŠ Šijana, koji se provodio tijekom šk. god. 2007/08. i prvog polugodišta šk. god. 2008/09, a završen je svečanim obilježavanjem 110. obljetnice škole pod geslom »Družbe Sv. Ćirila i Metoda za Istru« *Narod bez škole je narod bez budućnosti*. U rad Povijesne grupe bili su uključeni učenici od šestog do osmog razreda.

Ključne riječi: Hrvatski narodni preporod, Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru, Juraj Dobrila, Matko Laginja, Narodna osmogodišnja škola »Neven Kirac«, OŠ Šijana

Uvod

Tijekom sto deset godina postojanja hrvatske osnovne škole u Puli, istarsko društvo prošlo je kroz tri rata i četiri države u kojima su se promijenila tri društvena i politička sustava: kapitalistički, fašističko-korporativni i socijalistički.

Kulturni i politički preporod Hrvata u Istri javlja se šezdesetih godina devetnaestog stoljeća. Konačni cilj preporoda je sjedinjenje Istre s Banskom Hrvatskom i uvođenje hrvatskog jezika u javni život. Na čelu narodnog pokreta bio je Juraj Dobrila, dijete siromašnog istarskog seljaka, koji je postao porečko-pulski, potom tršćansko-koparski biskup. U svojim *Istarskim zapisima* Ernest Radetić, između ostalog, ovako piše o tom preporodnom prvaku: »Dobrila je slomio talijanski irendentizam u Istri. Taj običan istarski pop, uhvatio se u koštac sa svom službenom i neslužbenom talijanskom politikom, s tisućama njihovih umnih spisa i brošura, sa stotinama tisuća lira, koje su tajnim kanalima stizale u Istru da je odnarode i otuđe.«¹

U drugom naraštaju hrvatskih preporoditelja posebno se isticao tzv. istarski trolist: Matko Laginja, Vjekoslav Spinčić i Matko Mandić. Oni su nastavili rad na preporodu koji je Dobrila započeo te su radili na političkom i nacionalnom osvješćenju, gospodarskom i kulturnom unapređenju Hrvata u Istri. Posebno su se zalagali za otvaranje hrvatskih škola kako bi spriječili odnarođivanje djece u talijanskim i njemačkim školama.

1 E. Radetić, *Istarski zapisi*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1969, str. 170.

Izgradnjom talijanskih škola *Lega nazionale* vršila je sustavno odnarođivanje. Njezini agitatori nagovarali su siromašne istarske seljake da šalju djecu u talijanske škole. Da ih privuku, besplatno su dijelili knjige, odjeću i obroke u školi. Nasuprot toj akciji, u Kastvu je 1874. godine osnovana *Bratovština hrvatskih ljudi u Istri* koja je skupljala dobrovoljne priloge za školovanje siromašnih hrvatskih učenika koji su se školovali u Kopru ili Banskoj Hrvatskoj.² Očekivao se njihov povratak u Istru i rad u narodu nakon završetka školovanja.

Krajem stoljeća javila se ideja o osnivanju *Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru*. Do nje je došao narodni zastupnik Dinko Vitezić u dogovoru s Franjom Račkim i biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom u Beču. U proljeće 1893. godine osnovana je *Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru* s plemenitim ciljem da diljem Istre izgradi i osnuje što više hrvatskih škola i spriječi zatiranje hrvatskog imena u Istri. Osnivanjem Družbe krenulo se odlučno u ostvarenje ideje o hrvatskim školama u Istri. Predsjednik je bio dr. Dinko Vitezić, tajnik dr. Matko Leginja, a sjedište Družbe bilo je u Puli. Preko lista *Naša sloga*, okružnicama i na druge načine skupljali su se novčani prilozima za izgradnju škola i plaćanje učiteljica i učitelja. Drugi način djelovanja u narodu je otvaranje čitaonica, kako bi se podigla obrazovna i kulturna razina čitatelja u Istri. Treći oblik rada Družbe je osnivanje posujilnica, tj. kreditnih zadruga kojima se pomagao gospodarski napredak grada i sela.

Među prvim darovateljima *Družbe* bio je biskup Strossmayer, kao što je bio i prilikom pokretanja prvog hrvatskog lista u Istri – *Naše sloge*. U kolovozu 1893. đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer šalje Družbi tisuću forinti uz pismo potpore u kojem među ostalim kaže:

Slavno Vaše društvo iz sveg srca odobravam. Ono je u dobri čas došlo, da ubije upravo ubitačne namjere neprijateljskih društava koje velikim novcem djeluju i u tome rade, da se naš dobri narod u Istri svom vlastitom narodnom biću iznevjeri, i u ono pretvori, na što ga ni Bog ni narav opredijelila nije. Dužnost je naša Bogom samim i svetom vjerom našom posvećena, da u Istri i svuda, gdje je to nužno, narod naš branimo, i u čistom svom narodnom biću za vazda sačuvamo i održimo.³

U potrazi za tiskanim podacima u literaturi članovi Povijesne grupe Osnovne škole Šijana u Puli, pod mojim vodstvom, najprije su istraživali početke školstva o kojima je do sada pisalo nekoliko autora. Utvrđeno je da je najstarije djelo objavljeno na hrvatskom jeziku knjiga pokrajinskog školskog nadzornika Antona Klodića Sabladoskog *Povijest školstva u Austrijskom primorju* koja je od 1910. izlazila u nastavcima u *Narodnoj prosvjeti*, prvom stručnom pedagoškom časopisu na hrvatskom jeziku u Istri. Djelo je na visokoj stručnoj razini na koju se pozivaju hrvatski i talijanski autori koji pišu o školstvu u Istri. Nakon njega javlja se Fran Barbačić koji

2 Viktor Car Emin, *Moje uspomene na »Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru«*, Pedagoško-književni zbor, Zagreb 1953, str. 15.

3 Isto, str. 29.

1918. objavljuje knjigu *Pučke škole u Istri*. Knjigu je tiskao Josip Krmpotić, najznačajniji istarski tiskar i nakladnik u Puli u ranom dvadesetom stoljeću.

Nakon Drugog svjetskog rata o školstvu u Istri pišu Božo Milanović, Tone Peruško, Mate Demarin, Tone Crnobori, Josip Bratulić i Ernest Radetić. Mate Demarin objavio je nekoliko stručnih članaka i dvije knjige o istarskom školstvu, od njegovih početaka do kraja Drugog svjetskog rata. Božo Milanović je u knjizi *Hrvatski narodni preporod u Istri* jedan dio posvetio i školstvu. Danas se problematikom školstva u Istri bave Božo Jakovljević, koji se ponajviše bavi školstvom na području Bužeštine, i Ante Cukrov koji je svoja istraživanja usredotočio za trajanja talijanske vlasti u Istri.

U časopisnoj literaturi prvi članak o Osnovnoj školi »Neven Kirac« objavio je tadašnji školski pedagog Ivan Svetić u časopisu *Istra* prigodom proslave sedamdesete godišnjice Prve hrvatske škole u Puli. Povodom stogodišnjice škole objavio je prigodni članak u *Novoj Istri* Viktor Božac.

Članovi Povijesne grupe potom su iščitavali stare brojeve školskog lista *Neven i Novi Neven*, kao i Zlatnu knjigu škole, u koju su upisivani najbolji učenici škole. Potom su članovi Povijesne grupe razgovarali s nekim bivšim »šijancima«, nekadašnjim učenicima i umirovljenim djelatnicima.⁴

Potom su pregledali arhivsko gradivo u Državnom arhivu u Pazinu. Dokumenti koji se čuvaju u tom arhivu za razdoblje do 1944. godine odnose se na talijansku osnovnu školu ili Scuola elementare Borgo Siana (osnovanu 1901) koja je u rujnu 1918. promijenila ime u Scuola elementare Francesco Petrarca. Sačuvani dokumenti su školski dnevni.

Iz razdoblja Družbine škole nema sačuvanih dokumenata jer su ih talijanske vlasti uništavale da bi dokazale kako u Istri postoji jedino talijanska kultura i pismenost. Sačuvano je samo jedno kratko izvješće ravnatelja škole Ernesta Jelušića za školsku godinu 1903./04. Najznačajniji izvor za povijest Družbinih škola u Istri bila je knjiga Vikora Cara Emina *Moje sjećanja na Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru*, inače dugogodišnjega Družbinoga tajnika. Tragali smo preko učenika i njihovih roditelja da li se u nekim obiteljima čuva kakva svjedodžba ili neki drugi školski dokument iz vremena Družbine škole, ali za sada – uz spomenuto izvješće – u školi postoje još samo četiri fotografije iz vremena do 1915. godine.

Na temelju skupljenog gradiva o hrvatskoj školi – Družbinom i talijanskoj školi Scuola elementare Borgo Siana (od 1905. do 1915; nedostaju dnevni za prve četiri godine postojanja škole) i njenoj nasljednici po završetku 1. svjetskog rata, Scuola elementare Francesco Petrarca (1918-1944), te današnjoj hrvatskoj školi koja do

4 Članovi Povijesne grupe razgovarali su s umirovljenom ravnateljicom gospođom Benitom Gošev o njenom školovanju u Raklju za vrijeme talijanske vlasti i o njenom radu u školi od 1955. do 1995., kada je umirovljena i umirovljenom učiteljicom povijesti Rozom Skukan, također o njezinom radu u OŠ »Neven Kirac«. Razgovor o školovanju u OŠ »Neven Kirac« vodili su članovi Povijesne grupe s nekadašnjim svjetskim prvakom u boksu, gospodinom Stipom Drvišem, prof. dr. sc. Vesnom Girardi-Jurkić, mr. sc. Kristinom Džin, prof. dr. sc. Robertom Matijašićem i prof. dr. sc. Klarom Buršić-Matijašić.

1991. nosi naziv OŠ »Neven Kirac«, a potom OŠ Šijana, pristupili smo pisanju ovoga kratkog pregleda povijesti škole.

Škola Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru u Puli

Povijest škole može se podijeliti na četiri karakteristične faze, prema kojima je podijeljeno i ovo izlaganje: 1. faza od osnutka škole (1898) do 1915. godine; 2. faza od 1918. do svibnja 1945. godine; 3. razdoblje se podudara s drugom Jugoslavijom i 4. najnovije doba započinje s demokratskim promjenama, tj. poklapa se s trajanjem samostalne hrvatske države.

Prve Družbine škole otvorene su u studenom 1896. u Porečkom kotaru, u Baderni i Kašteliru. Kolikogod su općinske vlasti pokušavale zaustaviti ili barem usporiti gradnju i otvorenje Družbinih škola, čelni ljudi Družbe i hrvatski narod u selima i gradovima, gdje su se škole osnivale, nije se dao pokolebati, te će ostati – zabilježena u narodnoj pjesmici spjevanoj u Livadama 1901 – uspomena na silna nastojanja ondašnjih vlasti, tada u rukama Talijana i talijanaša, da spriječe otvaranje škola i ustrajnost istarskog čovjeka da u svom naumu ustraje:

Na hrastu je naranča rodila,
oj narančo, srce moje!
Livadska se škola otvorila,
oj narančo, narančo, srce moje!
Talijanom usta zatvorila,
oj narančo, narančo, srce moje!⁵

Do 1918. godine, kada su talijanske vlasti zabranile njezino djelovanje, Družba je osnovala preko 40 osnovnih škola kroz koje su prošli deseci tisuća hrvatske djece.

U Družbinjoj podružnici u Puli pitanje otvaranja škole pokrenuto je u travnju 1896, a u srpnju iste godine takav je zaključak donesen i na skupštini Družbe u Opatiji: ravnateljstvo je pozvalo družbinu podružnicu u Puli »da izvede sve predizvide i predradnje za ustanovljenje barem jedne pučke škole u Puli, i da gotovim predlogom dođe pred ravnateljstvo Družbe«. ⁶ Međutim, na skupštini sljedeće godine (1897) te predradnje nisu još bile dovršene. ⁷ Mjesne i pokrajinske vlasti u praksi su Družbi činile velike teškoće u osiguranju dozvola za gradnju, odnosno za rad, tako da je tek u jesen 1898. Družbina škola u Šijani bila spremna za otvaranje i početak rada u kući koju je Družba kupila, zahvaljujući i poslovanju Posujilnice. Šijanska je škola tako bila treća škola Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru izgrađena u gradskoj četvrti koja se tada lokalno nazivala *Croazia*, odnosno četvrt u kojoj je dominirao hrvatski živalj. Stoga nije ni čudno da je Laginja izabrao upravo tu pulsku četvrt da

⁵ Viktor Car Emin, n. dj., str. 64.

⁶ *Naša sloga*, 13. VIII. 1896.

⁷ *Naša sloga*, 5. VIII. 1897.

se u njoj izgradi i osnuje prva Družbina škola. Iako je nastava u novoj školi u tadašnjoj Radničkoj ulici počela sredinom studenog 1898, svečano otvaranje upriličeno je 2. prosinca (na carev rođendan), kad je poslije blagoslova župnika, velečasnog Ante Gržinića, prigodni govor održao Matko Laginja, a djeca su deklamirala i otpjevala prigodne pjesme. *Naša sloga* o tome radosnom događaju izvještava:

Željno, dugo očekivani dan je svanuo. Granula je zora nove budućnosti u Puli. Dragocieni zalog narodnog napredka, hrvatska pučka škola svečano je otvorena danas... hrvatski sinovi... primat će duševnu hranu u materinskom jeziku. Njome nahranjeni i osnaženi znat će bolje odolijevati vihorovima života i bit će na ponos i korist svojim i narodu.⁸

Prve školske godine upisano je 67 djece, a već iduće godine broj je skočio na 115 učenika da bi broj djece rastao sa svakom novom školskom godinom. Od 1903. godine nastava se održava u još jednoj zgradi koju je školi ustupio umirovljeni narodni učitelj Andrija Turak, a nalazila se u neposrednoj blizini škole. Pred početak ratnih zbivanja, školske god. 1913/14., školu je pohađalo 159 učenika i 179 učenica, ukupno 338 učenika podijeljenih u 6 odjeljenja. Za sljedeću, zadnju školsku godinu, nemamo podatak o broju učenika već samo o šest odjeljenja, no može se pretpostaviti da je broj učenika bio približno isti.

Za prvih dvadeset godina njezina trajanja u školi je bilo zaposleno trinaest učitelja: Marija Majer (prva učiteljica), Ernest Jelušić (prvi ravnatelj, u školu došao iz Pazina 1901. i ostaje na mjestu ravnatelja do svoje smrti 1910. godine), Ruža Benigar-Jelušić, Ljubica Oklobdžija, Fran Filakovac, Niko Magašić (od 1910. novi ravnatelj škole), Ivka Šoštarko, Antun Šabalj, Ante Iskra, Zora Bobinac, Cvijetko Jurdan, Ivan Barbarić i Antun Polutnik. Među učiteljima svakako treba posebno istaknuti prvog ravnatelja škole Ernesta Jelušića, izuzetno značajnu osobu za početke školstva na hrvatskom jeziku u Istri. Prije dolaska u Pulu bio je zaposlen na Pazinskoj gimnaziji od njenih početaka do 1899. kada je shrvan obiteljskom tragedijom (umrli su mu žena i sinčić) obolio i bio umirovljen. Nakon oporavka dolazi u Pulu za nadučitelja Družbine škole u Šijani gdje je ponovo vrlo aktivan u školi i izvan nje. Od 1906. urednik je glasila *Narodna prosvjeta*, prvoga specijaliziranoga učiteljskoga glasila u Istri na hrvatskom jeziku, službenog glasila istoimenoga učiteljskoga društva kojemu je Jelušić bio prvim predsjednikom. U Puli je ponovo zasnovao obitelj s učiteljicom Ružom Beringer s kojom dobiva sina Tihoraja. Godine 1910. umro je u Zagrebu gdje je i pokopan na Mirogoju. Njegova supruga ostaje kao učiteljica na školi do 1915., tj. do kraja rada Družbinih škola u Puli. Jelušić se bavio književnim radom, pisao pjesme u preporodnom duhu, neke je objavljivao pod nadimkom Silvan a druge pod vlastitim imenom.⁹

8 *Naša sloga*, 8. XII. 1898.

9 *Naša sloga*, XLII, 14, 14. travnja 1910., str. 2. O Ernestu Jelušiću više vidi u: B. Jakovljević, Ernest Jelušić, učitelj i pjesnik, *Istarska danica*, Istarsko književno društvo »J. Dobrila«, Pazin 1993, str. 91-93.

Od školske dokumentacije ostalo je svega nekoliko fotografija i jedno školsko izvješće, a ostalo su uništile talijanske vlasti. Ista sudbina zadesila je i ostale Družbine i pokrajinske škole na hrvatskom jeziku kojima je već u prosincu 1918. zabranjen rad. Družba je raspuštena, ali sjeme koje je posijala, i u Šijani, urodilo je plodovima nekoliko desetljeća kasnije. Evo kako je to u jednom svojem izvješću o radu Družbe gotovo proročanski objasnio Viktor Car Emin:

Ali onda će doći novo pokoljenje, sretnije od nas, jer će njemu sjati sunce slobode, što su mu ga razotkrile dugoljetne naše muke. Nas tada ne će više biti, ali u srcima potomstva rađat će se neko čeznuće za dobom minulih, velikih narodnih borba. Mnoge će dobre i milostive ruke uzeti da kopaju u polju svetih uspomena, pa će se gdjekoja od njih namjeriti i na požučele papire naše Družbe. I trošne će i izgužvane hartije oživjeti: pod milim dodirrom blagih prstiju one će se kao iza sna prenuti: u njima će opet odjeknuti prošla žaljenja, malena nezadovoljstva, trenutačne klonulosti, uskrse nade, čežnja za slobodom, pa nevolje, muke, progoni, trzaji nestrpljivosti i neshvaćanja, sve će to zboriti iz onih papira i u tisuću glasova govoriti dušama potomstva. I to će potomstvo gledati u duhu, kako sirota naš radnik i kopač otkidaju sebi od ustiju, da dadu Družbi, gledat će, kako u skromnu Družbinu zgradu sva mila i lijepa ulaze djeca, proljeće domovine, gledat će samotne učitelje, kako se staraju, da u one maljušne duše unesu svijetla nauke i narodne svijesti...¹⁰

Talijanska škola – Scuola elementare Borgo Siana

U neposrednoj blizini Družbine škole izgrađena je 1901. godine nova školska zgrada koju je dala izgraditi Lega nazionale, kako bi odvrtila roditelje iz pulskog predgrađa Šijana, koji se tada lokalno naziva Croazia, od slanja svoje djece u hrvatsku Družbinu školu. Zgrada ove škole je puno veća i prikladnija za izvođenje nastave, a osim toga nudi djeci i dodatne besplatne sadržaje: vrtić, knjige i obrok.

Nismo pronašli školsku dokumentaciju u Državnom arhivu u Pazinu za prve četiri godine postojanja. Najstariji dnevnicu sačuvani su iz 1905. godine. Od 1915. do 1918. ne postoji školska dokumentacija jer se nastava u Puli tada nije održavala zbog odlaska civilnog stanovništva iz grada po naređenju vlasti. Za šk. god. 1918./1919. pronalazimo dnevnik pod dva naziva: Scuola elementare Borgo Siana i Scuola elementare Francesco Petrarca, i to samo za 1.a razred postoji dnevnik pod imenom Borgo Siana dok su ostali dnevnicu pod imenom Francesco Petrarca. Prema najstarijim sačuvanim dnevnicima za školsku godinu 1905./06. saznajemo da je te školske godine pohađalo 238 učenika i 274 učenice, od toga 103 učenika nije završilo s školsku godinu. Nekolicina ih je prešla u drugu školu, najviše u Scuola elementare S. Martino (današnju OŠ Tone Peruško) i Scola elementare »Piazza Alighieri« (današnju OŠ Centar). Ipak je najveći broj učenika imao velik broj izostanak s

¹⁰ Viktor Car Emin, n. dj., str. 81.

nastave i zbog toga nije uspio s uspjehom završiti školsku godinu. Iduće školske godine broj učenika je približno isti: 488 učenika; od toga 89 nije uspjelo s pozitivnim uspjehom završiti školsku godinu. Za sljedeće dvije školske godine nemamo podatke o ženskim razredima. Školske godine 1907./08. u muškim razredima bilo je upisano 259, dok za šk. godine 1908./09. nalazimo podatke za 235 učenika. Školske godine 1909/10. sveukupno je 492 učenika, a sljedeće 1910./11. u školi je ukupno 518. Za školsku godinu 1911./12. nemamo sačuvane podatke za ženske razrede, a u muškim razredima je bilo upisano 250 učenika. Iduće školske godine 1912./13. u školi je ukupno 520 učenika. Zadnji sačuvani dnevnic iz austro-ugarskog razdoblja su za šk. god. 1912./13 kada je školu pohađalo ukupno 580 učenika. U dnevnicima su zabilježena imena sljedećih učitelja: Gisella Ranzato, M. Tentor, A. Gorlatto, Anna Diem, Matilde Longhini, Ernesta Dorigo, Giuseppe Tromba, Albina Juras, Giulia Zanini, Irma Inwinkl, Eugenia Decaneva, Amalia Xivitz, Natale Bernechich, vjeroučitelj don Dante Mogorovich, Maria Calcagni, Ida Robba učiteljica za ručni rad, kao i imena dvaju ravnatelja: Luigi Speranza i Gisella Schmutz.

Istra bez hrvatskih škola

Tijekom školske godine 1918./19. pristiže u talijansku školu Francesco Petrarca sve više hrvatskih učenika jer su i roditelji shvatili da će to biti jedina mogućnost za školovanje njihove djece. Pojedini roditelji nisu htjeli u početku slati djecu u talijansku školu, ali su na kraju morali na to pristati. Od 1918. pa sve do kraja Drugog svjetskoga rata bit će u cijeloj Istri, kao i u ostalim hrvatskim krajevima koji su nakon Prvog svjetskog rata pripali Kraljevini Italiji, zabranjena nastava na hrvatskom jeziku. U školama su djeca sustavno talijanizirana, kroz školski i izvanškolski rad. Učinka je bilo, osobito kroz odgojnu sastavnicu škole kojoj se, uz pružanje znanja, davao naglasak. U nekim sredinama Istre, naročito u njezinoj unutrašnjosti, odmah nakon sloma fašizma obnavlja se rad hrvatskih škola, što nam ukazuje da sve mjere koje su talijanske vlasti poduzimale skoro čitavo stoljeće, osobito za djelovanja društva *Pro Patria* i *Lega nazionale*, nisu ostvarile onaj cilj koji su željeli ostvariti.¹¹

U rujnu 1918./19. ponovo je otvorena Scuola elementare Borgo Siana, a u 1.a razred je upisano 52 učenika. Ostali se dnevnic vode pod novim imenom škole Scuola elementare Francesco Petrarca. U školu je prve poslijeratne godine upisano ukupno 855 učenika, od toga čak njih 324 ili 38% nije s uspjehom završilo školsku godinu. Učenici pristižu u školu kroz skoro cijelu školsku godinu, čak i u ožujku u školu su upisivani novi učenici. U 1.b muškom razredu upisano je 73 učenika, ali niti jedan učenik nije s uspjehom završio razred. Slično je i sa 1.b ženskim razredom gdje su upisane 83 učenice, ali samo je deset učenica prešlo u viši razred. Navode se razni razlozi kao što su nedolaženje na nastavu, nemar, bolest, ali najvjerojatniji je razlog nepoznavanje talijanskog jezika. Školske godine 1920./21. u školi je prema

11 A. Cukrov, Hrvatsko osnovno školstvo u Istri od 1918. do 1945. godine (I), *Nova Istra*, 2/3(13), str. 259.

dnevnici 1005 učenika, od kojih je 757 prešlo u viši razred, odnosno 24% učenika nije prešlo u viši razred. Za školsku godinu 1925./26. u školi je 596 učenika i ponovno je veliki broj učenika koji nisu prešli u viši razred, 208 učenika ili njih 34% nije s uspjehom završilo školsku godinu. Školske godine 1930./31 u školi je 785 učenika, 583 učenika je s uspjehom završilo školsku godinu, odnosno prolaznost je 74%. Školske godine 1935./36. u školi je 644 učenika, od kojih je uspješno školsku godinu završilo 413, odnosno prolaznost je 64%. Zadnje školske godine 1943./44. u Arhivu su sačuvani samo dnevnicima muških razreda, a prema njima je ukupno bilo 266 učenika.¹²

Prema podacima u Državnom arhivu u Pazinu vidljivo je da se nastava nije održavala tijekom školske godine 1944./45., što je i razumljivo jer su tada bila najžešća saveznička bombardiranja i borbe za oslobođenje Pule. U školskim dnevnicima zabilježena su imena sljedećih učitelja: Gisella Ranzato, M. Tentor, A. Gorlatto, Anna Diem, Matilde Longhini, Ernesta Dorigo, Giulia Zanini, Irma Inwinkl, Eugenia Decaneva, Amalia Xivitz (od 1929. vodi se pod prezimenom Sivis), Natale Bernecich, Martino Coslovich, O. Giadresco, Stefania Placht, Maria Calcagni, Paola Bassich (njeno prezime je kasnije promijenjeno u Bassi), don Gioachino Marzoloj, Domenico Linardich, Vittoria Celik, Enrico De Stradi, Adalgisa Gorlatto, Ferdinando Uplasnig, Piero Dorigo, Alberto Ruzzier, Lodovico Jurlin, p. Luigi Maria Menego, Rosa Novak, Pierina Croato, Tullio Baldessarini, Linda Lenuzzaj, Alice Lazzini, Potito Ferrarelli, Mary Mattulich, Felicita De Stradi, Carolina Tonsig, Amina Ferrareli, rev. Salvatore Zedda, G. Premuda, P. Rignonat, rev. Salvatore Zedda, Giovanni Lollich (kasnije mu je preime mijenjano u Lollis), Giovanna Cleva-Kurschen, T. Pisani, Olga Gorlato-Slucca, Emma Dobrovich, Romano Bratus, Kukanich Maria, Maria Ivancich, Giovanni Magnarin, Giovanni Piccinich, Maria Gallovich, Graziano Martich, Giovanni Ukmar, Giuseppe Stella, don Antonio Scalco, Maria Pianella, Anita Zullina, Emilia Percovich-Venutti, Antonia Poso, Francesco Ludovico Furlin, Leonardo Mannina, padre Angelico Castcasgna, Antonio Furlani, Maria Furlani, Francesco Hollievich, Amelia Valentino, Maria Lonzar-Vasari, Maria Razzarini in Vasari, Margherita Raffael, Augusta Balbi, Giuseppe Job, Aldo Parentin, Iolanda Dongetti, Ermanno Mattioli, Anita Ecker-Zullino, Alberto Mortillaro i sljedeći ravnatelji: Luigi Speranza, A. Bancho, R. Cerretto i Gisella Scmutz samo za šk. god. 1920./21. kao ravnateljica ženskog dijela škole F. Petrarca.

Kroz četvrt stoljeća djelovanja ove škole nanosena je velika šteta hrvatskom nacionalnom osvješćivanju u Istri započetom za hrvatskog narodnog preporoda, a prekinutog Prvim svjetskim ratom i odlukom sila pobjednica u Rapallu da Istra pripadne Italiji. Time je nanosena velika šteta mladim naraštajima koji su stjecali osnovno obrazovanje u ozračju fašizma.

12 Dnevnicima OŠ Borgo Siana i Francesco Petrarca – 1905.-1944. (HR-DAPA-610)

Ponovno nastava na hrvatskom jeziku

Nakon završetka Drugog svjetskog rata život se postupno normalizira i u Puli tako da je školske godine 1945./46. organizirana nastava u bivšoj Družbinjoj zgradi na hrvatskom jeziku.¹³ Ova je škola počela raditi kao četverorazredna osnovna škola. Godine 1951. došlo je do njenoga stapanja s talijanskom školom Francesco Petrarca u novu školu. Rješenjem Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske osnovana je Narodna osmogodišnja škola Francesco Petrarca, koja je iduće godine preimenovana u Narodnu osmogodišnju školu »Neven Kirac«. Tako je započelo treće razdoblje u životu škole. Prvih nekoliko godina nastava se u nižim razredima odvijala na hrvatskom i talijanskom jeziku i time se potvrdio suživot između Hrvata i Talijana u Puli, što će se uspješno nastaviti do današnjih dana.

Prvim ravnateljem škole imenovan je Edo Girardi koji će na tom mjestu ostati do 1979. godine, dakle punih 25 godina, kada je postavljen za savjetnika pri SIZ-u za osnovne škole. Za sve to vrijeme ravnatelja Girardija krase entuzijizam i konstantan rad, kao i uz njega vrijedne učitelje od kojih su neki cijeli radni vijek proveli u ovoj školi. Od prvih godina rada škola se počinje isticati radom – kao rezultat toga škola je proglašena 1958. jednom od deset eksperimentalnih škola u državi, tj. u njoj su se stvarali i testirali novi školski planovi i programi.

Učitelji su radili na sljedećim zadacima:

- valorizacija nastavnog plana,
- akceleracija učenika,
- sustav respondera u nastavi,
- problem personalne koncentracije,
- opterećenost nastavnika hrvatskog jezika,
- distrukcija učeničke pažnje,
- značaj i usavršavanje nastave tehničke kulture,
- novi pristupi učenju matematike,
- kako lakše učiti povijest,
- usavršavanje brzine čitanja,
- kako lakše učiti,
- razumijevanje pročitano.

¹³ Matična knjiga Osnovne mješovite škole u Šijani.

Posebna se pažnja posvećivala izradi testova, programiranih sekvenci, izradi nastavnih listića. Nastavni listići rađeni su tako da su bili prilagođeni svakom učeniku prema njegovim sposobnostima.

Na eksperimentalnim projektima bili su zaduženi nastavnici prema struci. Za hrvatski jezik Ivan Zoričić (danas profesor na Sveučilištu Juraj Dobrila u Puli), Nedjeljka Šoštaric i Benita Gošev; za povijest Roza Skukan i Marija Girardi; za zemljopis Marija Girardi i Anđelka Lončarić; za kemiju Petra Petanjek i Nada Lazović; za fiziku Fažo Krsto; za biologiju Olga Nežić; za matematiku Lucijan Pavletić i Ružica Šešelja; za tehničku kulturu Milivoj Jančijev, Petar Grandov i Đino Griparić; za likovnu kulturu Vinko Galić; za razrednu nastavu Štefica Bačić, Angelina Maraš i Dobrila Bjelajac.

Radi kvalitetnije realizacije programa organizirana je kabinetska nastava. Posebno su bili opremljeni kabineti za kemiju, biologiju, tehničku kulturu i fiziku. Svaki od izabranih nastavnika potpisivao je poseban ugovor sa Zavodom za školstvo SR Hrvatske i za to bio posebno nagrađen.

Da bi se nastavni programi mogli kvalitetno realizirati, direktor Girardi vodio je brigu o stručnom usavršavanju djelatnika. Išli su na ljetne i zimske seminare, u posjete školama koje su se bavile istom problematikom. Otvaranjem Pedagoške akademije u Puli omogućen im je upis na studijske grupe prema vlastitom izboru. Škola je plaćala školarinu sve do diplome. Ako su željeli nastaviti usavršavanje i to mu je omogućeno. Nastavnici su svoj rad prezentirali na stručnim skupovima za nastavnike u Zagrebu, Zadru i Primoštenu.

Sa svakom novom školskom godinom uvedene su novine kojima se htjela poboljšati nastava. Škola je prva uvela izvannastavne aktivnosti. Za učenike Povijesne grupe bilo naročito zanimljivo saznati da je povijesna grupa od samih početaka bila izuzetno aktivna. Mladi su povjesničari sa svojim učiteljicama Marijom Girardi i Rozom Skukan odlazili na arheološka iskopavanja, posjećivali kulturno-povijesne spomenike Pule i Istre, izrađivali makete i odljeve izložaka u suradnji s Arheološkim muzejom Istre u Puli te na druge načine nastojali oplemeniti nastavu povijesti.

Nakon Drugog svjetskog rata ova je škola među prvima je započela uspostavljati veze sa školama u drugim europskim zemaljama. Među prvim se uključila u Frenettov pokret. Učenici su odlazili u Nantes u Francuskoj, zatim u Zürich u Švicarskoj, potom u ljetnu školu sporta u Parmu i drugdje.

Tijekom dvadesetak školskih godina u školi su se izmjenjivali nadglednici, učitelji na usavršavanju, studenti koji su stjecali prva praktična znanja, a nekolicina se nakon završenog školovanja zaposlila u školi i tu dočekala mirovinu.

O zavidnom ugledu koji je postigla ova škola među drugim osmogodišnjim školama u Istri svjedoči organizirani rad svih djelatnika na čelu s ravnateljima, a o tome govori zbirka brojnih plaketa, pehara i priznanja koji krase zidove i police škole. Rezultati rada ogledaju se i u uspjesima učenika na natjecanjima od općinske do državne razine, a njihovi uspjesi potvrđivali su njihov mar, rad, a kod nekih i

izuzetnu nadarenost, tako da su mnogi među njima postali ugledni članovi našeg društva, a neki poznati ne samo u Hrvatskoj, nego i u inozemstvu.

Škola se posebno ponosi dugom tradicijom školskog lista *Neven*, koji je bio prvi školski list u gradu Puli. Prvi brojevi imali su još jednu osobitost – u njima su izlazili tekstovi na ruskom, francuskom i engleskom jeziku. Direktor Edo Girardi osobno je otputovao u Francusku da bi kupio šapirograf na kojemu su otiskivani prvi brojevi školskog lista. Nakon stanke od jednog desetljeća školski list je ponovo pokrenut 1995. pod imenom *Novi Neven*, a oblikovan je rukama novih generacija učenika koje se ponose tradicijom i ugledom što ga je škola stekla svojim dosadašnjim radom, a čega dijelom i sami postaju predanim radom. Novinarska grupa dio je Kulturno umjetničkog društva *Neven* koje je aktivno u školi više od pola stoljeća. Još polovicom pedesetih godina prošlog stoljeća organizirali su prekrasne kazališne predstave u suradnji s profesionalnim glumcima Istarskog narodnog kazališta u Puli. Duša KUD-a *Neven* bio je dugi niz godina učitelj glazbene kulture Frano Barić, a njegov rad dostojno je nastavio sadašnji učitelj glazbene kulture Branko Pernić, koji s učenicima posebno njeguje istarsku izvornu glazbu i ples: svirači na istarskim narodnim instrumentima i folklorasi svojim nastupima pokazuju naučeno na priredbama od školske i gradske razine do nastupa na državnoj razini (dva puta su sudjelovali na Smotri folkloru u Zagrebu, Smotri zborova u Varaždinu i Poreču i drugdje).

Pri Školskom sportskom društvu *Sloboda* njeguje se sportski duh učenika, što je bila novina u poslijeratnoj razrušenoj Puli. Učenici su sa svojim učiteljima i vojnicima iz obližnje vojarnje gradili sportsko igralište uz školsku zgradu. Direktor škole i učitelji tjelesne kulture jako puno truda ulagali su u razvijanje sportskog duha među učenicima koji su osvajali medalje od gradske do državne razine. Škola se ponosi činjenicom da su njeni učenici kasnije kao vrhunski sportaši osvajali državne, europske i svjetske titule, a među njima izdvajamo obojicu svjetskih prvaka u boksu koje je do sada Hrvatska imala, Matu Parlova i Stipu Drviša. Zavidnu sportsku karijeru postigla je sadašnja pedagoginja u školi *Nevena Lendel* koja se atletikom počela baviti kao učenica Osnovne škole »*Neven Kirac*«. Osvojila je treće mjesto na Svjetskom juniorskom prvenstvu, drugo mjesto na Mediteranskim igrama i deveto mjesto na Europskom prvenstvu u dvorani.

Za svoj izniman rad i doprinos razvoju školstva u Puli i Hrvatskoj direktor Edo Girardi odlikovan je najvišom nagradom Socijalističke Republike Hrvatske za prosvjetu »*Ivan Filipović*«. Osim njega, nagrade za svoj predani rad dobili su još neki učitelji škole, a i sama je škola za cjelokupan rad nagrađena Nagradom Grada Pule i Nagradom *Kate Pejnović* koju joj je dodijelio Sabor SR Hrvatske.

Školske godine 1991./92. škola je preimenovana u Osnovna škola *Šijana*. Za vrijeme Domovinskog rata Osnovnu školu *Šijana* pohađaju i djeca prognanika i izbjeglica. Učitelji i domaći učenici pokušavaju im tužne prognaničke dane učiniti vedrijim. Organiziraju se dodatni izvannastavni sadržaji, pripremaju svečanosti, kao što je obilježavanje blagdana Sv. Nikole. Istra, pa tako i Osnovna škola *Šijana*, pokazala

je tada da nije zaboravila da je za vrijeme velike gladi 1917. i 1918. u Banskoj Hrvatskoj spašeno od gladi a time i možebitne smrti preko 3000 istarske djece, što je također bilo u organizaciju Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru i Družbinih učitelja koji su osobno nadgledali smještaj djece po obiteljima diljem Banske Hrvatske.

Škola i dalje uvodi novine koje bi treba doprinijeti poboljšanju odgojno-obrazovnog procesa pa se tako šk. god. 2001/02. pokreće projekt Ranog učenja njemačkog jezika. Svi predmeti, osim hrvatskog jezika izvodili su se na njemačkom jeziku. Projekt je financirao Grad Pula. Škola je još školske godine 1992./93. započela među prvima u Hrvatskoj i Istri s učenjem njemačkog jezika od prvog razreda.

Sve do pred kraj nastavne godine 2003/04. nastava se odvijala u Maloj školi (zgrada Družbine škole) i Velikoj školi (zgrada škole Borgo Siana). Tada se moralo odustati od nastave u Maloj školi zbog sigurnosnih razloga. Zgrada Male škole od tada čeka na temeljitu obnovu i na žalost sve više propada. Ipak se nadamo da će vlasti na vrijeme shvatiti značaj te zgrade za povijest i razvoj hrvatskog školstva u Puli i izdvojiti dostatna sredstva za obnovu zgrade prije njenog urušavanja.

Danas se nastava u Osnovnoj školi Šijana odvija u matičnoj školi i trima područnim školama – Valtura, Lobarika i Muntić. Organizirana je još uvijek radom u dvije smjene, iako se broj učenika i broj razrednih odjeljenja znatno smanjio. Od polovice 90-tih prošlog stoljeća došlo je do znatnog smanjenja broja učenika:

- šk. god. 1993/94. – u školi je 1097 učenika u 39 razrednih odjeljenja;
- šk. god. 1998/99. u školi je 684 učenika u 28 razrednih odjeljenja (100. obljetnica škole);
- šk. god. 2008/09. u školi je 620 učenika u 28 razrednih odjeljenja (110. obljetnica škole).

Škola danas ima 65 zaposlenika, od toga 47 učitelja i 3 stručna suradnika. Među djelatnicima škole došlo je do prve veće smjene generacija, pa se u radu i djelovanju isprepliću bogato životno i radno iskustvo kao i nevjerojatan polet, izazov i hrabrost. Pored redovitog stručnog usavršavanja učitelji i stručni suradnici uključeni su u program POŠ-a, CAP program – program prevencije zlostavljanja, Kvalitetnu školu i drugo. Pet je učitelja mentora i jedan učitelj savjetnik. U školi je u zadnjih 65 godina bilo zaposleno puno učitelja na duže ili kraće vrijeme, pa ih zbog ograničenog obima ovog članka nećemo poimence navoditi, a njihova će se imena, zajedno s imenima njihovih učenika naći u Spomenici škole koju autorica ovog članka priprema zajedno s prof. dr. sc. Slavenom Bertošom, nekadašnjim učenikom škole.

Među njezinim brojnim učenicima posebno bismo istakli istaknuli nekadašnje učenike koji su za svoj životni poziv izabrali povijesnu struku i baveći se njome stekli ugled: arheologinja dr. sc. Vesna Girardi-Jurkić; arheolozi i povjesničari dr. sc. Robert Matijašić, rektor Sveučilišta Juraj Dobrila u Puli, i dr. sc. Klara Buršić-Matijašić; povjesničari dr. sc. Miroslav Bertoša i dr. sc. Slaven Bertoša, sveučilišni profesori na Odsjeku za humanističke znanosti Sveučilišta Juraj Dobrila u Puli. Među

zaslužne Puljane i Puljanke koji su pohađali školu spadaju mnogi vrsni pravnici, ekonomisti, profesori, liječnici, inženjeri, glumci, vrhunski sportaši koji su svojim radom i sposobnošću stekli ugled i poštovanje svojih suvremenika.

Zaključak

Zaključno se može reći da se prva Družbina škola na hrvatskom jeziku u Puli javila u završnoj fazi hrvatskog narodnog preporoda kao jedna od stečevina borbe preporoditelja. Zabranom njezina djelovanja tijekom četvrt stoljeća talijanske vlasti nasilno je prekinut proces integracije, ali posijano sjeme u prvoj fazi postojanja urodilo je plodom poslije Drugog svjetskog rata i Domovinskog rata, u trećoj i četvrtoj fazi povijesnog razvoja obrazovnog i odgojnog rasta učenika ove škole na hrvatskom jeziku.

U proteklih sto deset godina djelovanja škole u Šijani veliki broj žitelja Pule i okolice stekao je četverogodišnje i osmogodišnje osnovno obrazovanje na temelju kojega su mnogi, osobito nakon Drugog svjetskog i Domovinskog rata stjecali srednje, više i visokoškolsko obrazovanje. Neki su ostajali u Puli, Istri i Hrvatskoj, neki odlazili u inozemstvo i tamo zasnivali obitelji i djelovali na gospodarskom i duhovnom životu svoje sredine.

Poslije Drugog svjetskog rata ugled škole stalno je rastao zahvaljujući vrsnim učiteljima i učiteljicama, ravnateljima i pedagogima, tako da je 20 godina bila na razini eksperimentalne škole, među deset takvih u Jugoslaviji.

Iako škola djeluje u zgradi staroj više od jednog stoljeća, ona je vrlo suvremena i ističe se svojim kontinuiranim i kvalitetnim radom. Iz godine u godinu brižljivo se njeguje tradicija škole, ali se i neprestano unose novosti aktualizirane vremenom. Učenici Osnovne škole Šijana i dalje nastavljaju ostvarivati izuzetne uspjehe, što potvrđuju na brojnim raznovrsnim natjecanjima, od gradske do državne razine, a prepoznatljivost i ugled škole u njezinu okruženju i dalje raste.

Literatura

Arhivski izvori

Izujšće ravnatelja Ernesta Jelušića za šk. god. 1903./04.

Scuola elementare Borgo Siana (1905.-1918.) i Scuola elementare F. Petrarca (1918.- 1944.), dnevници, HR-DAPA- 610.

Matična knjiga Osnovne mješovite škole u Šijani (1945.-1951.)

Spomenice OŠ Neven Kirac (1951.-1991.)

Spomenice OŠ Šijana (1991.-2008.)

Zlatna knjiga škole OŠ Neven Kirac i OŠ Šijana

Knjige

- Barbalić, F. (1918) *Pučke škole u Istri*, Tisak i naklada Jos. Krmpotića, Pula.
- Car, V. E. (1953) *Moje uspomene na »Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru«*, Pedagoško-književni zbor, Zagreb,
- Milanović, B. (1967) *Hrvatski narodni preporod u Istri, knjiga prva*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Pazin.
- Radetić, E. (1969) *Istarski zapisi*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.

Časopisi

- Bratulić, V. (1955) *Dokumenti o istrebljenju hrvatskih škola u Istri pod Italijom*, JAZU; Jadranski institut, Zagreb
- Cukrov, A. (1999) Hrvatsko osnovno školstvo u Istri od 1918. do 1945. godine (I), *Nova Istra*, 2/3(13).
- Jakovljević, B. (1993) Ernest Jelušić, učitelj i pjesnik, *Istarska danica*, Istarsko književno društvo »J. Dobrila«, Pazin.
- Svetić, I. (1975.) Otvaranje i rad prve hrvatske pučke škole u Puli, *Istra*, god. 14/15 (13), str. 40 – 53.

Novine

- Naša sloga*, godišta od 1870. do 1915. Preuzeto s www.nsk.hr 1. listopada 2007.
- Neven i Novi Neven*, školske novine OŠ Šijana, razna godišta.
- Narodna prosvjeta*, razna godišta.

Enciklopedije

- Ernest Jelušić, *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2005.

SUMMARY

Hundred and ten years of primary school Šijana

In the article the author presents the results of the project Historical group of Elementary School Šijana in Pula, which was implemented during the school year 2007/2008 and the first semester of the school year 2008/2009 in the framework of the celebration of the 110th anniversary of the school held under the motto »Society of St. Cyril and Methodius for Istria« *People without school is a nation without future*. In the work of the historical group were involved students from sixth to eighth grade (11-14 years old).

With its 110-years long dotted existence, this is the first Croatian elementary school in Pula and the third oldest in Istria. It was founded as the result of the Croatian national revival, at the initiative of the Society of St. Cyril and Methodius to Istria, which is responsible for maintaining the Croatian national being on the Istra peninsula. The school went through three stages. In the first phase from the 1898 to the 1915, during the Austro-Hungarian Monarchy there was the growth in the number of students and teachers, and in the educational activity. The second phase coincides with the Italian rule since 1918 until 1943, when Croatian schools was abolished and the children of Croatian parents had to attend an Italian primary school F. Petrarca, and were under the influence of fascism exposed to Italianization. After the Second World War in socialist Yugoslavia Croatian elementary school was rebuilt. In the year 1951 Croatia school was joint with the Italian primary schools in eight-grades school F. Petrarca, to get next school year the name of Neven Kirac. Its biggest success has been achieved since 1957 to 1978 when it was one of the ten most prominent schools in the former country. Today in the independent Republic of Croatia it is called Elementary School Šijana.

Keywords: Croatian National Revival, The Society of St. Cyril and Methodius for Istria, Juraj Dobrila, Matko Laginja, Elementary School »Neven Kirac,« Elementary School Šijana